

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»**

АКУЛОВА НІНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.33

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОСЯГАННЯ НА
ЖИТТЯ ПРЕДСТАВНИКА ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ-2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ «Національна академія управління».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії Правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України,
Стрельцов Євген Львович,
Національний університет «Одеська юридична академія», завідувач кафедри кримінального права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії Правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України,
Музика Анатолій Ананійович,
Науково-дослідний центр Інституту кримінально-виконавчої служби, м. Київ, головний науковий співробітник

кандидат юридичних наук, доцент
Притула Анатолій Михайлович,
Адміністрація Державної прикордонної служби України, департамент оперативної діяльності, співробітник

Захист відбудеться 28 грудня 2018 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.889.02 у ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15.

Автореферат розісланий «26» листопада 2018 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Харь І.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динаміка сучасних міжнародних відносин формує, в певній мірі, незвичну картину світу, в якій постійно народжуються нові загрози для миру, людства та встановленого світового порядку. Міжнародна правова спільнота, починаючи з моменту проголошення вироку на Нюрнберзькому процесі, багато зробила для побудови ефективної системи боротьби з злочинами міжнародного характеру. В ст. 18 Конституції закріплено, що: «Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права». Частиною реалізації цих конституційних положень стало виділення законодавцем в Особливій частині Кримінального кодексу України (далі – КК) самостійного розділу ХХ «Злочини проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку», що стало однією з основних новел сучасного вітчизняного кримінального законодавства, в тому числі і поява в ньому такого складу злочину як «Посягання на життя представника іноземної держави» (ст. 443 КК). Національний досвід правозастосування в цьому плані невеликий, тому в теорії і практиці залишається невирішеним цілий ряд питань, пов'язаних з правовою оцінкою діяння, передбаченого ст. 443 КК, в тому числі, що стосується: поняття та правового статусу потерпілого від цього злочину; розмежування цього складу з суміжними і однорідними злочинами; розуміння цілей провокації війни або ускладнення міжнародних відносин та ін.

У науці кримінального права існує стабільний інтерес до дослідження кримінально-правових аспектів забезпечення миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку, зокрема, охорони життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист. У цьому сенсі цікавими є праці вітчизняних та зарубіжних вчених: В. П. Базова, Ш. Бассиони, М. В. Буроменського, Г. Верле, М. М. Гуменюка, Н. А. Зелінської, О. Г. Кибальника, Н. О. Коваленка, С. П. Кучевської, В. О. Миронової, С. М. Мохончука, А. В. Наумова, І. М. Ральченка, П. І. Репешка, В. М. Репецького, Т. Л. Сироїд, О. С. Сотули, Є. Л. Стрельцова, І. І. Строкової, М. І. Хавронюка, В. Х. Ярмакі та багатьох інших. Проте, незважаючи на певну кількість наукових праць з цієї та суміжної проблематики, тема дослідження не втрачає своєї актуальності бо недостатньо дослідженою залишається низка питань, що зумовлює необхідність проведення комплексного дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, спірних питань кваліфікації такого посягання та обґрунтування можливостей застосування досягнень науки кримінального права України в практиці боротьби з зазначеним видом злочинів. Це актуалізує необхідність монографічного дослідження соціальної обумовленості означеної відповідальності, правової ефективності, можливостей подальшого вдосконалювання законодавчої конструкції та практики застосування кримінально-правових норм, що забезпечують законну діяльність представників іноземних держав та інших осіб, які мають міжнародний захист та передбачають відповідальність за посягання на таких осіб, уточнення та поглиблення окремих

теоретичних положень як за даною та суміжними проблемами, що й обумовило вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження ґрунтується на положеннях Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (прийнята Верховною Радою України 18.03.2004 р. № 161629-IV) та виконано в межах науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на 2014–2019 рр. на тему: «Адаптація законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу» (державний реєстраційний номер 0114U006593) та у відповідності до положень міжнародного та національного законодавства, зокрема, Конвенції Організації Об'єднаних націй про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14 грудня 1973 року, Віденської конвенції Організації Об'єднаних націй про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14 березня 1975 року, Конвенції про безпеку персоналу Організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу від 9 грудня 1994 року та ін.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є комплексне кримінально-правова розробка загальних проблем кримінальної відповідальності за посягання на життя представника іноземної держави і формування на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідної норми КК України та підвищення ефективності застосування кримінального законодавства.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- дослідити історико-правові аспекти та соціальну зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за посягання на життя представника іноземної держави;

- з'ясувати суттєві юридичні ознаки посягання на життя представника іноземної держави;

- запропонувати детальну кримінально-правову характеристику складу злочину посягання на життя представника іноземної держави;

- розв'язати проблемні питання відмежування посягання на життя представника іноземної держави від суміжних злочинів;

- з урахуванням тенденцій розвитку кримінального законодавства про посягання на життя представника іноземної держави опрацювати і науково обґрунтувати конкретні рекомендації по його вдосконаленню і практики застосування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складають зміст представницьких функцій, що здійснюють представники іноземних держав або інші особи, які мають міжнародний захист і які виникають у зв'язку із посяганням на життя цих осіб.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика посягання на життя представника іноземної держави.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення задач дослідження в роботі використано наступні загальнонаукові і спеціально-наукові методи: *діалектичний* – застосовувався у всіх розділах дисертації, в їх

взаємозв'язку, а також для формування висновків і пропозицій за темою дослідження; *історико-правовий* – використовувався для розкриття історичного розвитку законодавства, що передбачало відповідальність за посягання на життя представника іноземної держави (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* – використовувався для порівняння положень законодавства України про посягання на життя представника іноземної держави з відповідними положеннями міжнародного та кримінального законодавства зарубіжних країн (підрозділ 3.2); *логіко-семантичний* – застосовувався для поглибленого вивчення понятійного апарату (підрозділи 1.1; 1.2.; 2.1; 2.2; 2.3; 3.1; 3.2, 3.3); *догматичний* – використовувався для виявлення можливостей удосконалення норм ст. 443 КК (розділи 2; 3); *соціологічний* – використовувався під час проведення анкетування з питань кримінально-правового дослідження злочину посягання на життя представника іноземної держави (підрозділи 2.1; 2.2); *системного аналізу* – допоміг з'ясувати внутрішню структуру і місце злочину, передбаченого ст. 443 КК (розділ 2).

Нормативною базою дослідження є: Конституція України, КК України, міжнародні конвенції та договори, учасниками яких є Україна. З метою порівняльного аналізу автор ознайомився (в перекладах) з міжнародним та зарубіжним кримінальним законодавством про посягання на життя представника іноземної держави. Історичний метод дослідження вимагав вивчення кримінального законодавства в процесі його розвитку, в тому числі кримінальних кодексів УСРР 1922, 1927 і УРСР 1960 років. Також у роботі аналізуються необхідні для дослідження положення постанов вищих судових інстанцій, які діяли раніше в УСРР, СРСР.

Емпіричною основою дисертаційного дослідження є матеріали практики судів України в справах про злочини, передбачені розділом XX КК України, стст. 112, 348, 348-1, 379, 400 КК (53 електронні копії обвинувальних вироків з Єдиного державного реєстру судових рішень, що в цілому представляють всі області України, м. Київ). Також були використані статистичні звіти та огляди судової практики Верховного Суду України, Верховного Суду СРСР, УРСР, а також довідки, огляди та статистичні дані Генеральної прокуратури України, МВС України; результати анкетування 100 працівників служби безпеки, прокуратури, суддів, захисників, анкетування 300 студентів старших курсів юридичних факультетів вузів.

Комплексно-системний підхід до вивчення посягання на життя представника іноземної держави особи вимагав ознайомлення з літературою інших наукових галузей: філософії, логіки, психології, загальної теорії права, кримінології, міжнародного права, а також звернення до енциклопедій, словників інших довідкових видань.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація за характером і змістом досліджуваних питань є комплексною і системною науково-дослідною працею, присвяченою кримінально-правовому дослідженню злочину, передбаченого ст. 443 КК. Конкретний внесок дисертанта полягає у формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінально-правових норм (ст. 443 КК) та підвищення ефективності регулятивної сутності кримінального права у

досліджуваній сфері, що містять елементи наукової новизни та мають істотне значення для науки кримінального права і практики застосування досліджуваної норми, зокрема:

Уперше:

– запропоновано нове формулювання поняття родового об'єкта злочинів розділу XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» під яким слід розуміти систему та порядок охоронюваних міжнародним законодавством суспільних відносин, що забезпечують мирне співіснування держав, дотримання правил міжнародного спілкування, правових обставин ведення та вирішення збройних конфліктів, а також міжнародні гарантії безпеки національних, етнічних, расових, релігійних груп, і людства в цілому;

– обґрунтовується необхідність на законодавчому рівні закріпити положення, що потерпілі від посягання на життя представника іноземної держави мають особливий, специфічний статус, визначений їх спеціальними владно-розпорядчими повноваженнями з сфери міждержавних та міжнародних відносин, що забезпечується системою особливих привілеїв та імунітетів щодо особистої недоторканості та гарантії їх виконання, і це, відповідно, вимагає спеціального міжнародного захисту прав і свобод таких осіб. Положення про спеціальний міжнародний захист таких осіб (який носить конвенціональний характер і відображений у міжнародно-правових актах) повинно бути зафіксовано у диспозиції ст. 443 КК. Такий спеціальний міжнародний захист гарантовано представникам іноземної держави або іншим особам, яким передбачено законом такий захист тільки під час та в межах виконання покладених на них владно-розпорядчих повноважень, що і передбачено положеннями відповідних міжнародних конвенцій;

– здійснено системний аналіз співвідношення посягання на життя представника іноземної держави з іншими нормами Особливої частини КК України, які містять такі та схожі категорії, що дало змогу запропонувати ряд змін до чинного КК України.

Удосконалено:

– уточнено, що видовим об'єктом для злочинів, передбачених стст. 443–446 КК слід вважати міжнародний правопорядок як такий стан міжнародно-правових відносин, при якому забезпечується сталий розвиток мирного співіснування держав і народів, продуктивне міждержавне та міжнаціональне співробітництво на основі принципів та норм міжнародного права. Виходячи з цього, можна сформулювати основні завдання міжнародних інституцій, які забезпечують міжнародний порядок, це – підтримання миру та стабільності у світі, підвищення соціально-економічних стандартів життя усього людства, гуманізація діяльності міжнародних та національних владних інститутів, захист суб'єктів міжнародного права від протиправних посягань;

– доводиться, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 443 КК вважати суспільні відносини, які забезпечують встановлений міжнародний порядок в частині міждержавного співробітництва та міжнародних гарантії безпеки політичним представникам іноземних держав. Додатковим

безпосереднім об'єктом слід вважати життя представника іноземної держави;

– аргументується, що з метою підсилення правового захисту представників іноземних держав та інших осіб, які мають міжнародний захист та згідно з Конвенцією про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 року, під спеціальним міжнародним захистом перебувають члени сімей глави держави, глави уряду, міністра закордонних справ, які перебувають у іноземній державі, які їх супроводжують. Це положення треба поширити на близьких та членів сім'ї всіх уповноважених осіб, що мають спеціальний міжнародний захист (як представники іноземних держав, так і міжнародних організацій). З урахуванням позиції законодавця, викладеної у пункті 1 частини першої ст. 3 КПК України, пропонується у ст. 443 КК після слів «особи, яка має спеціальний міжнародний захист» доповнити словами «або її близьких родичів чи членів сім'ї». На думку автора, це надасть можливість підсилити і превентивні властивості цієї норми кримінального закону України;

– уточнено та по новому сформульовано поняття осіб, які мають спеціальний міжнародний захист у ст.ст. 443, 444 цього Кодексу, такими особами визнаються глава іноземної держави, уряду, глави дипломатичних представництв, консульських установ та інші офіційні представники іноземної держави, а також керівники та офіційні представники міжнародних та міждержавних організацій, які наділені міжнародно визнаними привілеями та імунітетами під час виконання ними своїх службових обов'язків у міжнародно-правових відносинах;

– доводиться, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 443 КК іноді керується не тільки власними мотивами, а виконує доручення певної організації, співробітником якої він є або ж діє за її спеціальним завданням. В даному випадку можна говорити про співучасть інших учасників такої організації, що полягає у діях, спрямованих на готування та реалізацію суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 443 КК;

– уточнено та по новому сформульовано поняття провокації війни (як мети посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист) як бажання винного ініціювати збройний конфлікт, військові дії (юридично або фактично розпочаті) між державами (групами держав) як суб'єктами міжнародного права. Така провокація є найнебезпечнішою формою провокації міжнародних ускладнень;

– стверджується, що не лише бажання припинити виконання потерпілою від злочину, передбаченого ст. 443 КК, особою своїх представницьких функцій або помста за таку діяльність є змістом суб'єктивної сторони розглядуваного виду посягання на життя. Такими ознаками можуть бути й інші мотиви або цілі, якщо вони детермінуються саме виконанням потерпілою особою зазначених функцій.

Набуло подальшого розвитку:

– положення про достатню соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист з погляду історичного аспекту розвитку та сучасного стану законодавства в даній сфері.

Пропонується:

– все вищезазначене дало змогу розробити та запропонувати нову редакцію статті про посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист у КК України.

Практичне значення положень і висновків, які містяться в роботі:

– у *галузі теоретичних досліджень* – основні положення дисертації можуть бути використані у подальшому дослідженні проблематики посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, а також при дослідженні суміжних злочинів пов'язаних з посяганням на життя, зокрема таких як умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК); посягання на життя державного або громадського діяча (ст. 112 КК); посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400 КК); злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК) тощо;

– у *правотворчості* – пропозиції по вдосконаленню кримінального законодавства можуть бути враховані при внесенні змін та доповнень до КК України;

– у *правозастосуванні* – рекомендації щодо вдосконалення практики застосування положень кримінального законодавства можуть сприяти більш точному вирішенню багатьох питань, наприклад, кваліфікації вчиненого, розмежування цього злочину від суміжних, запобіганню злочинів тощо (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Управління Служби безпеки України в Херсонській області від 08 травня 2018 року);

– у *навчальному процесі* – при викладанні курсів кримінального права та кримінології, при підготовці відповідних розділів підручників, навчально-методичних посібників, а також при проведенні занять з підвищення кваліфікації працівників судових та правоохоронних органів (Акт про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження Південного регіонального центру Національної академії Правових наук України № 28/2/164 від 30 квітня 2018 року, Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Херсонського державного університету № 13-31/763 від 26 квітня 2018 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Визначені та обґрунтовані в дисертації наукові положення та пропозиції є особистим внеском здобувача та самостійним доробком автора.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були апробовані під час обговорення дисертації та окремих її розділів на засіданнях кафедри кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права ВНЗ «Національна академія управління».

Основні положення, теоретичні і практичні висновки дисертаційної роботи викладено також у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (Запоріжжя, 2016), «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (Харків, 2017), «Сучасні

правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (Запоріжжя, 2017), «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України» (Київ, 2017), «Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора Л. М. Стрельцова» (Одеса, 2018) та у науковому виданні «Актуальні питання публічного та приватного права» та інші.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у тринадцяти наукових публікаціях, сім з яких – у вітчизняних та зарубіжних фахових наукових виданнях. Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовані автором на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових та емпіричних джерел.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, чотирьох розділів, які включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (279 найменувань) на 32 сторінках, 8 додатків (на 23 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 239 сторінок, основний текст дисертації – 184 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** дисертації висвітлені положення, що наведені вище у вступній частині автореферату «Загальна характеристика роботи».

Розділ 1. «Розвиток поняття посягання на життя представника іноземної держави в історії вітчизняного кримінального та міжнародного права» – складається з двох підрозділів і висновків.

У *підрозділі 1.1 «Ранні етапи формування законодавства про посягання на життя представника іноземної держави»* на основі аналізу історичних документів, нормативно-правових актів встановлено, що з давніх часів чітко ставилася межа у відносинах з представниками дружніх держав та держав, з якими велася війна і виникала необхідність мирних переговорів, що відображалося на процедурі таких відносин та гарантіях забезпечення недоторканості життя та здоров'я послів та інших учасників перемовин. У багатьох випадках обмін посольствами слугував, в значній мірі, фактором забезпечення миру між державами і послы виступали у якості своєрідних заручників на випадок розв'язання війни між державами. Однак, починаючи з XV століття, традиція недоторканості життя іноземних послів трансформується в ідею екстериторіальності як самих дипломатичних представників, так і їх резиденцій, коли відносно цих осіб та об'єктів діє юрисдикція держави, яку вони представляють, а не закони держави, в якій вони перебувають.

В подальшому на зміну теорії екстериторіальності прийшла доктрина необхідності забезпечення представницької функції дипломатичного корпусу. Складовою частиною останньої також розцінювалася і розцінюється необхідність юридичного захисту персони дипломатичного представника і представництва. Законодавець усвідомлював, що всебічне забезпечення недоторканості особи представника іноземної держави є одним з інструментів забезпечення стану миру для своєї країни та успішної дипломатичної політики на зовнішній арені. Так,

недоторканність посла з правового звичаю перетворилася в законодавче положення про кримінальну караність посягання на особу іноземного представника.

У підрозділі 1.2 «Еволюція поняття посягання на життя представника іноземної держави на протязі ХХ століття» – проаналізовано відповідне кримінальне законодавство України радянського періоду, і з огляду на можливість застосування КК УСРР 1927 року за аналогією (ст. 7 КК УСРР 1927 року), можна припускати, що вплив на іноземну державу «іншими способами» з метою оголошення війни або розриву дипломатичних відносин з СРСР включало і напад на осіб, які користуються міжнародним захистом. Те, що статус цих осіб в СРСР вже визнавався, виходить з положень ст. 2 КК УСРР 1927 року, де було закріплено: «Справу про кримінальну відповідальність чужоземних громадян, що мають право екстериторіальності, розв'язується дипломатичним шляхом». Виключення аналогії обумовило необхідність введення в Особливу частину кримінального законодавства норми, що установлює відповідальність за таке суспільно небезпечне діяння, як терористичний акт проти представника іноземної держави. Ця норма містилася в с. 4 Закону про кримінальну відповідальність за державні злочини 1958 року (ст. 59 КК УРСР 1960 року), що з повною підставою відніс цей злочин до розряду особливо небезпечних державних злочинів.

Міжнародна спільнота в рамках міжнародних організацій, усвідомлюючи небезпеку посягань, на осіб, що користуються міжнародним захистом, теж намагалася створити законодавчу базу, яка б забезпечувала нормальне функціонування інституту представництва у міжнародно-правових відносинах. Певну систему такої нормативної бази почала формуватися після другої світової війни. Це – Конвенція про привілеї та імунітети Об'єднаних Націй від 13 лютого 1946 року, Віденської Конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року, Віденська Конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 року, Конвенція про спеціальні місії від 8 грудня 1969 року та ін.

Особливе місце в ряду перерахованих актів займає Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 14 грудня 1973 року, яка створила основу відповідальності за злочини, спрямовані проти іноземних представництв та їх персоналу. Значний крок у визначенні осіб, які користуються міжнародним захистом було зроблено у Віденській конвенції про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру, прийнятою ООН 14 березня 1975 року.

9 грудня 1994 року було прийнято Конвенцію про охорону персоналу Організації Об'єднаних Націй та пов'язаного з нею персоналу, якою було визначено перелік конкретних дій, які розумілися саме як злочини проти персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу.

На тлі прийнятих міжнародно-правових актів, учасником яких стала Україна, у зв'язку з проголошенням України незалежною демократичною державою та з метою правового захисту її суверенітету, конституційного ладу, внутрішньої і зовнішньої безпеки Законом України від 17 червня 1992 року статтю, що передбачала кримінальну відповідальність за терористичний акт проти представника іноземної держави з метою провокації війни або міжнародних ускладнень було змінено на

статтю, що встановлювала відповідальність за посягання на життя представника іноземної держави, вчинене з метою викликати міжнародні ускладнення.

КК України, прийнятий Верховною Радою України 5 квітня 2001 року, що прийшов на зміну КК України 1960 року, передбачив у розділі XX Особливої частини «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» ст. 443, яка встановила відповідальність за посягання на життя представника іноземної держави.

Розділ 2. «Об'єктивні ознаки посягання на життя представника іноземної держави» характеризує об'єкт та об'єктивну сторону посягання на життя представника іноземної держави і складається з трьох підрозділів і висновків.

У підрозділ 2.1. «Об'єкт посягання на життя представника іноземної держави» – досліджуються ознаки та зміст об'єкту зазначеного злочину. Стверджується, що під родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом XX Особливої частини КК «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» слід вважати систему та порядок охоронюваних міжнародним законодавством суспільних відносин, що забезпечують мирне співіснування держав, дотримання правил міжнародного спілкування, ведення та вирішення збройних конфліктів, а також міжнародні гарантії безпеки національних, етнічних, расових, релігійних груп, і людства в цілому.

Видовим об'єктом для злочинів, передбачених стст. 443–446 КК слід вважати міжнародний правопорядок як такий стан міжнародно-правових відносин, при якому забезпечується сталий розвиток мирного співіснування держав і народів, продуктивне міждержавне та міжнаціональне співробітництво на основі принципів та норм міжнародного права. Виходячи з цього, можна сформулювати основні завдання міжнародних інституцій, які забезпечують міжнародний порядок, це – підтримання миру та стабільності у світі, підвищення соціально-економічних стандартів життя усього людства, гуманізація діяльності міжнародних та національних владних інститутів, захист суб'єктів міжнародного права від протиправних посягань.

Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 443 КК вважати суспільні відносини, які забезпечують встановлений міжнародний порядок в частині міждержавного співробітництва та міжнародних гарантій безпеки політичним представникам іноземних держав. Додатковим безпосереднім об'єктом слід вважати життя представника іноземної держави.

У підрозділі 2.2. «Потерпілі від посягання на життя представника іноземної держави» – аналізуються особливості та специфічні ознаки потерпілих від злочину, передбаченого ст. 443 КК.

Проведений автором аналіз вітчизняного законодавства, яке визначає статус потерпілих від злочину, передбаченого ст. 443 КК, дає можливість стверджувати, що потерпілі від досліджуваного діяння мають особливий, специфічний статус, визначений їх спеціальними владно-розпорядчими повноваженнями з сфери міждержавних та міжнародних відносин, що забезпечується системою особливих привілей та імунітетів щодо особистої недоторканості та гарантій їх виконання, і, відповідно, вимагає спеціального міжнародного захисту прав і свобод таких осіб (зрозуміло, що, в першу чергу, це стосується безпеки їх життя). На думку автора,

положення про спеціальний міжнародний захист таких осіб (який носить конвенціональний характер і відображений у міжнародно-правових актах) повинно бути зафіксовано у диспозиції ст. 443 КК.

Однак, при цьому слід ще раз звернути увагу на те, що такий спеціальний міжнародний захист гарантовано представникам іноземної держави або іншим особам, яким передбачено законом такий захист тільки під час та в межах виконання покладених на них владно-розпорядчих повноважень, що і передбачено положеннями відповідних міжнародних конвенцій.

Крім того, на думку автора, вимагає корегування визначення того, які саме службові особи можуть бути потерпілими від злочину, передбаченого ст. 443 КК. Диспозиція ст. 443 КК вказує дві категорії таких осіб – це представник іноземної держави або інша особа, яка має міжнародний захист. Представник іноземної держави в особі глав іноземних держав, глав парламентів та урядів, осіб, включених до парламентських і урядових делегацій іноземних держав як їх членів, та які перебувають на території третьої держави для участі у міждержавних переговорах, міжнародних конференціях і нарадах або з іншими офіційними дорученнями, глав дипломатичних представництв, глав консульських установ так само є особами, які при виконанні ними своїх службових обов'язків знаходяться під спеціальним міжнародним захистом. Тому зазначені вище дві категорії потерпілих від злочину, передбаченого ст. 443 КК можуть бути об'єднані у одну «особи, які мають міжнародний захист», як це зроблено у ст. 444 КК «Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист».

Згідно з Конвенцією про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 року під спеціальним міжнародним захистом перебувають члени сімей глави держави, глави уряду, міністра закордонних справ, які перебувають у іноземній державі, які їх супроводжують. На думку автора, це положення треба поширити на близьких та членів сім'ї всіх уповноважених осіб, на мають спеціальний міжнародний захист (як представники іноземних держав, так і міжнародних організацій). Так, збалансованість законодавчої пропозиції у кримінально-правовому розумінні «членів сім'ї» вимагає включення в коло близьких потерпілого не тільки цих близьких потерпілого, а й традиційних «близьких родичів». Перелік близьких, запропонований КПК України, може бути прийнятний не тільки як кримінально-правова дефініція, але і як термін, що може бути застосований в теорії та практиці міжнародно-правових відносин, пов'язаних із захистом осіб, які мають спеціальний міжнародний захист. З урахуванням позиції законодавця, викладеної у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України, дисертант пропонує у ст. 443 КК після слів «особи, яка має спеціальний міжнародний захист» доповнити словами «або її близьких родичів чи членів сім'ї». Головне, щоб посягання на життя таких близьких та членів сім'ї зазначених осіб вчинялося з метою впливу на характер їхньої діяльності або на діяльність держав чи організацій, які вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень.

З метою роз'яснення статусу потерпілого від злочину, передбаченого ст. 443 КК, її слід доповнити приміткою наступного змісту:

«Примітка. Особами, які мають спеціальний міжнародний захист у ст.ст. 443, 444 цього Кодексу визнається глава іноземної держави, уряду, глави дипломатичних представництв, консульських установ та інші офіційні представники іноземної держави, а також керівники та офіційні представники міжнародних та міждержавних організацій, які наділені міжнародно визнаними привілеями та імунітетами під час виконання ними своїх службових обов'язків у міжнародно-правових відносинах»

У підрозділі 2.3. «Об'єктивна сторона посягання на життя представника іноземної держави» – міститься кримінально-правова характеристика ознак об'єктивної сторони посягання на життя представника іноземної держави.

З об'єктивної сторони суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 443 КК полягає у вбивстві або замаху на вбивство представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, тому слід вважати діяння закінченим саме в момент вчинення діяння, яке утворює замах на вбивство, тобто це злочин з формальним складом, зі складом, який не передбачає наявності шкідливих наслідків як обов'язкової ознаки його об'єктивної сторони. Відповідно, у досліджуваній кримінально-правовій нормі, сформульованій як замах на життя, суспільно небезпечні наслідки, як правило, презюмуються кримінальним законом, адже важко вести мову про їх розмір, оскільки вони носять політичний, організаційний, соціальний характер, тому виключно складно піддаються виміру.

Посягання на життя особи, яка має міжнародний захист може бути вчинене як шляхом активних дій, так і шляхом бездіяльності. Спосіб, час і місце вчинення посягання на життя особи, яка має міжнародний захист на його кваліфікацію не впливають.

При вчиненні злочину, передбаченого ст. 443 КК, як злочину з формальним складом, можливі така стадія злочинної діяльності як готування. Приміром, готування до злочину, відповідальність за який передбачена ст. 443 КК, може виражатися у розробці плану підготовлюваного злочину; у вивченні підходів до мешкання; з'ясуванні маршрутів пересування особи, яка має міжнародний захист; у підборі співучасників і їх підмовлянні; у придбанні і пристосуванні знарядь і засобів вчинення злочину, а також у скоєнні інших дій, що створюють реальні умови для вчинення цього злочину.

У випадку, коли винний вчинив посягання на життя особи, яка має міжнародний захист, і водночас вбивство інших людей шляхом вибуху чи інших загально небезпечних дій, відповідальність настає за сукупністю злочинів, передбачених стст. 443 і 113 КК або пп. 1, 5 ч. 2 ст. 115 КК. В усіх інших випадках, коли умисне вбивство або замах на вбивство особи, яка має міжнародний захист, вчинені за обтяжуючих обставин, передбачених частиною другою статті 115 КК, дії винної особи слід кваліфікуються за ст. 443 КК і додатково за відповідними пунктами частини другої ст. 115 КК.

Крім того, замах на вбивство особи, яка має міжнародний захист слід відрізнити від погрози вбивством, яка кваліфікується за ст. 129 КК, адже погроза є таким діянням винного, яке не спрямоване безпосередньо на позбавлення життя потерпілого.

Розділ 3. «Суб'єктивні ознаки посягання на життя представника іноземної

держави» досліджує ознаки суб'єктивної сторони та суб'єкту посягання на життя представника іноземної держави. Цей розділ складається з двох підрозділів та висновків.

В підрозділі 3.1. «Суб'єкт посягання на життя представника іноземної держави» – досліджується суб'єкт посягання на життя представника іноземної держави. Суб'єктом посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист може бути громадянин України, іноземець, особа без громадянства або особа з подвійним громадянством.

Враховуючи, що суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 443 КК є спеціальним видом вбивства потерпілого, що має спеціальний статус, законодавець частиною другою ст. 22 КК встановив, що винною може бути особа, що досягла чотирнадцятирічного віку.

Ще одним важливим моментом при дослідженні суб'єкту злочину, передбаченого ст. 443 КК є те, що іноді винний керується не тільки власними мотивами, а виконує доручення певної організації, співробітником якої він є або ж діє за її спеціальним завданням. В даному випадку можна говорити про співучасть інших учасників такої організації, що полягає у діях, спрямованих на готування та реалізацію суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 443 КК.

Тобто, суб'єктом посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист визнається фізична, осудна особа, що досягла чотирнадцяти років. Ці положення цілком відповідають тяжкості і суспільній небезпеці цього злочину.

У підрозділі 3.2. «Суб'єктивна сторона посягання на життя представника іноземної держави» – аналізується вина, мотив і мета посягання на життя представника іноземної держави, які складають суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 443 КК.

Дисертант дійшов висновку, що з суб'єктивної сторони діяння, передбачене ст. 443 КК вчиняється з прямим умислом, тобто особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого посягання, передбачає, що в результаті її діяння настане смерть представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист і бажає настання цієї смерті.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист є спеціальні цілі, а саме: вплив на характер діяльності особи, яка має міжнародний захист; вплив на діяльність держави чи організацій, які особа представляє; провокація війни або провокація міжнародних ускладнень.

У конструкції норми, передбаченої ст. 443 КК законодавець, вказуючи на зв'язок посягання з впливом на діяльність потерпілого чи організацій, які він представляє, тим самим припускає наявність спеціальної мети такого впливу – не допустити чи припинити діяльність потерпілого, пов'язану з виконанням ним своїх представницьких функцій, змінити характер такої діяльності або помститися за таку діяльність такому потерпілому.

При цьому, слід зазначити, що не лише бажання припинити виконання потерпілою від злочину, передбаченого ст. 443 КК особою своїх представницьких функцій або помста за таку діяльність є змістом суб'єктивної сторони

розглядуваного виду посягання на життя – такими ознаками можуть бути й інші мотиви або цілі, якщо вони детермінуються саме виконанням потерпілою особою зазначених функцій.

Взявши до уваги практику щодо кваліфікації так званих спеціальних вбивств за КК, посягання на життя представника іноземної держави може вчинюватися одночасно з різних мотивів та цілей. У зв'язку з цим не виключається можливість кваліфікації такого вбивства одночасно за ст. 443 КК та, наприклад, пп. 6, 7 або 9 частини другої ст. 115 КК.

Провокацію війни (як мету посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист) треба сформулювати як бажання винного ініціювати збройний конфлікт, військові дії (юридично або фактично розпочаті) між державами (групами держав) як суб'єктами міжнародного права. Така провокація є найнебезпечнішою формою провокації міжнародних ускладнень.

Серед інших вказаних цілей у диспозиції ст. 443 КК провокація міжнародних ускладнень є узагальненою, найменш визначеною, тому може розглядатися як бажання винної особи схилити суб'єктів міжнародного права до дій, які за його думкою повинні призвести до погіршення або припинення відносин між такими суб'єктами (зрив міждержавних переговорів та угод, розірвання дипломатичних чи консульських відносин, згортання міждержавного співробітництва, призупинення участі держави у міжнародних організаціях, ненадання допомоги іншим державам тощо).

У розділі 4 «Відмежування посягання на життя представника іноземної держави від суміжних складів злочинів та порівняльна характеристика санкцій ст. 443 КК України та інших посягань на життя різних категорій уповноважених осіб» дається змістовна розмежувальна характеристика вказаного суспільно-небезпечного діяння та суміжних складів злочинів. Цей розділ складається з двох підрозділів та висновків.

У підрозділ 4.1. «Відмежування посягання на життя представника іноземної держави від суміжних складів злочинів» – здійснено порівняльний аналіз кримінально-правових норм КК України, який показав, що крім ст. 443 КК, відповідальність за вбивство та замах на вбивство щодо певних категорій потерпілих встановлено стст. 112, 348, 348-1, 379, 400 КК. Треба відзначити, що в цілому вони відповідають тим вимогам, які ставляться перед законодавцем з приводу побудови цього виду норм.

Аналіз дозволив визначити ознаки, що дозволяють чітко розмежовувати злочин, передбачений ст. 443 КК із суміжними кримінально-правовими діяннями. Основними з них є об'єкт злочину, коло осіб, які можуть виступати потерпілими від цих злочинів, зміст та деякі особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину.

Так, посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист відрізняється від умисного вбивства особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК), насамперед по особливостях, що характеризують об'єкти кожного із цих злочинів.

Ст. 443 КК є спеціальною стосовно пункту восьмого частини другої ст. 115 КК. У ст. 115 КК основним безпосереднім об'єктом є життя потерпілого; нормальні

службова діяльність або виконання громадського обов'язку особою виступає лише в якості додаткового безпосереднього об'єкта даного злочину проти особи. У ст. 443 КК, навпаки, основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, які забезпечують встановлений міжнародний порядок в частині міждержавного співробітництва та міжнародних гарантій безпеки політичним представникам іноземних держав, а життя представника іноземної держави є додатковим безпосереднім об'єктом.

Необхідно відзначити, що при відмежуванні ст. 443 від ст. 115 КК потрібно мати на увазі, що відмітними ознаками першої є особливості, які характеризують особу потерпілого. Ним може бути тільки представник іноземної держави або інша особа, яка має міжнародний захист, коли злочин вчинений з метою чи за мотивами, передбаченими у ст. 443 КК.

Розмежовуючи ці злочини по суб'єктивній стороні потрібно мати на увазі, що у своїй диспозиції ст. 443 КК має конкретні цілі – перешкоджання у момент посягання або в майбутньому виконувати свої вплив на характер діяльності особи, яка має міжнародний захист; вплив на діяльність держави чи організацій, які особа представляє; провокація війни або провокація міжнародних ускладнень. Якщо особу, вказану у ст. 443 КК, вбито не у зв'язку з виконанням нею своїх представницьких функцій, а з мотивів особистої неприязні, ревнощів, хуліганських спонукань, помсти на побутовому ґрунті, відповідальність за ст. 443 КК виключається. В такому випадку, дії винного слід кваліфікувати за пунктом восьмим частини другої ст. 115 КК, якщо настала смерть потерпілого, або за статтею 15 і пунктом восьмим частини другої ст. 115 КК, якщо смерть потерпілого не настала, з причин, що не залежали від волі винного.

При вбивстві представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист необхідно встановити також відношення винної особи до злочинних наслідків. Погроза вбивством або необережне позбавлення життя представника іноземної держави не можуть кваліфікуватися за ст. 443 КК. Необережне заподіяння смерті представникові іноземної держави або іншій особі, яка має міжнародний захист, необхідно кваліфікувати за статтею 119 КК.

Наступним суміжним ст. 443 КК складом є посягання на життя державного або громадського діяча, передбачене ст. 112 КК. У цьому випадку має місце конкуренція спеціальних норм, оскільки стст. 112, 348, 379, 443 КК виділені із загальної норми – пункту восьмого частини другої ст. 115 КК.

Різниця між стст. 348 та 112 КК полягає, по-перше, в об'єкті злочинного посягання. Родовим об'єктом для посягання на життя державного чи громадського діяча є основи національної безпеки України, а безпосереднім об'єктом посягання є основи політичної системи України, а також життя вказаних у ст. 112 КК осіб. В диспозиції ст. 112 КК не розкривається зміст поняття «посягання», тому всі автори підручників та коментарів до КК України змушені так як і у ст. 443 КК робити висновок, що під посяганням на життя необхідно розуміти вбивство або замах (як закінчений, так і незакінчений) на вбивство зазначених у статті осіб, що вчиняється у зв'язку з їхньою діяльністю, що передбачена їх правовим або політичним статусом.

На практиці зустрічається випадки, коли поряд з посяганням на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, має місце посягання на життя співробітників їх охорони, включаючи їх вбивство, коли такі охоронці перебувають при виконанні своїх службових обов'язків, пов'язаних зі здійсненням особистої охорони таких представників іноземної держави або інших осіб, яка мають міжнародний захист. У відношенні останніх буде вчинено злочин, передбачений ст. 443 КК, а загибель при цьому співробітників особистої охорони може бути кваліфіковано за ст. 348 КК. Таким чином, при певному тотожності деяких елементів ознак складів злочинів, передбачених стст. 112 і 443 КК принциповими є розходження у об'єкті посягання, об'єктивній стороні, його меті та у колі тих осіб, що можуть виступати потерпілими від цих злочинів.

Ще одним суміжним до ст. 443 КК є склад злочину, передбачений ст. 258 КК «Терористичний акт». Відмежування терористичного акту від посягання на життя представника іноземної держави можна провести за такими основними ознаками як об'єкт. Так, основним безпосереднім об'єктом у ст. 258 КК є суспільні відносини в сфері забезпечення загальної громадської безпеки, додатковими безпосередніми об'єктами за ст. 258 КК є суспільні відносини в сфері забезпечення недоторканності життя і здоров'я людини, відносини власності і відносини, що забезпечують нормальне функціонування органів влади і міжнародних організацій, тоді як додатковим безпосереднім об'єктом за ст. 443 КК виступають суспільні відносини, що забезпечують життя представника іноземної держави. Різниться конкретизація спрямованості об'єктивної сторони: посягання на життя представника іноземної держави вчинене таким же загально небезпечним способом, як і передбачає ст. 258 КК, не спрямоване на створення небезпеки загибелі людини взагалі, байдуже до його статусу, що характерно для терористичного акту, а воно саме направлено на заподіяння смерті людині, що володіє певним статусом, правовим становищем – представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист. Відмінними є специфіка формулювання спеціальної мети як конструктивного ознаки суб'єктивної сторони злочину. Саме з аналізу цих ознак, що розмежовують злочини, передбачені стст. 258 та 443 КК можна дати правильну кваліфікацію по кожному з них у разі виникнення труднощів, але це не виключає і кваліфікацію за сукупністю злочинів, передбачених вказаними статтями. Зокрема, це можливо, наприклад, у разі, коли особа здійснюючи вибух на мітингу, де присутня велика скупчення людей і виступає представник іноземної держави або інша особа, яка має міжнародний захист, переслідує одночасно цілі характерні як для терористичного акту, так і для посягання на життя представника іноземної держави.

У підрозділ 4.2. «Порівняльна характеристика санкцій ст. 443 КК України та інших посягань на життя різних категорій уповноважених осіб» – здійснено аналіз санкцій кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за посягання на життя щодо різних категорій уповноважених осіб, який дає можливість зробити висновок, що нижньою межею покарання у виді позбавлення волі за вчинення зазначених дій для всіх категорій таких потерпілих (стст. 112, 348, 348-1, 379, 400, 443 КК) слід вважати вісім років. Верхня ж межа покарання у виді позбавлення волі за вказані злочини повинна бути встановлена на рівні п'ятнадцяти років або довічного позбавлення волі, що є цілком обґрунтованим.

ВИСНОВКИ

У **висновках** наведено теоретичне узагальнення даного дисертаційного дослідження, яке полягає у з'ясуванні питань кримінально-правового дослідження посягання на життя представника іноземної держави. Основними теоретичними і практичними результатами даного дослідження є:

1. З давніх часів чітко ставилася межа у відносинах з представниками дружніх держав та держав, з якими велася війна і виникала необхідність мирних переговорів, що відображалось на процедурі таких відносин та гарантіях забезпечення недоторканості життя та здоров'я послів та інших учасників перемовин.

1. Родовим об'єктом злочинів розділу XX Особливої частини КК України слід розуміти систему та порядок охоронюваних міжнародним законодавством суспільних відносин, що забезпечують мирне співіснування держав, дотримання правил міжнародного спілкування, ведення та вирішення збройних конфліктів, а також міжнародні гарантії безпеки національних, етнічних, расових, релігійних груп, і людства в цілому.

2. Автором стверджується необхідність на законодавчому рівні закріпити положення, що потерпілі від посягання на життя представника іноземної держави мають особливий, специфічний статус, визначений їх спеціальними владно-розпорядчими повноваженнями у сфері міждержавних та міжнародних відносин, що забезпечується системою особливих привілеїв та імунітетів щодо особистої недоторканості та гарантії їх виконання, і це, відповідно, вимагає спеціального міжнародного захисту прав і свобод таких осіб. Положення про спеціальний міжнародний захист таких осіб (який носить конвенціональний характер і відображений у міжнародно-правових актах) повинно бути зафіксовано у диспозиції ст. 443 КК. Такий спеціальний міжнародний захист гарантовано представникам іноземної держави або іншим особам, яким передбачено законом такий захист тільки під час та в межах виконання покладених на них владно-розпорядчих повноважень, що і передбачено положеннями відповідних міжнародних конвенцій.

3. Дисертанткою доводиться, що з метою підсилення правового захисту представників іноземних держав та інших осіб, які мають міжнародний захист та згідно з Конвенцією про запобігання і покарання злочинів проте осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 року під спеціальним міжнародним захистом перебувають члени сімей глави держави, глави уряду, міністра закордонних справ, які перебувають у іноземній державі, які їх супроводжують. Це положення треба поширити на близьких та членів сім'ї всіх уповноважених осіб, на мають спеціальний міжнародний захист (як представники іноземних держав, так і міжнародних організацій). З урахуванням позиції законодавця, викладеної у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України, автором пропонується у ст. 443 КК після слів «особи, яка має спеціальний міжнародний захист» доповнити словами «або її близьких родичів чи членів сім'ї». На думку автора, це надасть можливість підсилити і превентивні властивості цієї норми кримінального закону України;

4. Автором по новому сформульовано поняття осіб, які мають спеціальний міжнародний захист у стст. 443, 444 КК, такими особами визнаються глава

іноземної держави, уряду, глави дипломатичних представництв, консульських установ та інші офіційні представники іноземної держави, а також керівники та офіційні представники міжнародних та міждержавних організацій, які наділені міжнародно визнаними привілеями та імунітетами під час виконання ними своїх службових обов'язків у міжнародно-правових відносинах.

5. Дисертантка стверджує, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 443 КК іноді керується не тільки власними мотивами, а виконує доручення певної організації, співробітником якої він є або ж діє за її спеціальним завданням. В даному випадку можна говорити про співучасть інших учасників такої організації, що полягає у діях, спрямованих на готування та реалізацію суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 443 КК.

6. Автором по новому сформульовано поняття провокації війни (як мети посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист) як бажання винного ініціювати збройний конфлікт, військові дії (юридично або фактично розпочаті) між державами (групами держав) як суб'єктами міжнародного права. Така провокація є найнебезпечнішою формою провокації міжнародних ускладнень.

7. Запропоновано нову редакцію статті про посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист у КК України:

«Стаття 443. Умисне вбивство або замах на вбивство особи, яка має спеціальний міжнародний захист

Умисне вбивство або замах на вбивство особи, яка має спеціальний міжнародний захист або її близьких родичів чи членів сім'ї, з метою впливу на характер діяльності таких осіб або на діяльність держав чи організацій, які вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень –

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Примітка. *Особами, які мають спеціальний міжнародний захист у статтях 443, 444 цього Кодексу визнається глава іноземної держави, уряду, глави дипломатичних представництв, консульських установ та інші офіційні представники іноземної держави, а також керівники та офіційні представники міжнародних та міждержавних організацій, які наділені міжнародно визнаними привілеями та імунітетами під час виконання ними своїх службових обов'язків у міжнародно-правових відносинах.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях внесених до оновленого переліку фахових видань з юридичних дисциплін МОН України, зареєстрованих та проіндексованих у міжнародних наукометричних каталогах і базах даних:

1. Акулова Н. В. Основні сучасні функції кримінального права. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки (Index Cornepicus). – 2015. – Випуск 6. – Т. 3. – С. 7–9.

2. Акулова Н. В. Еволюція поняття посягання на життя представника іноземної держави в радянський період. – Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія: Право (Index Copernicus). – 2016. – Випуск 41. – Т. 2. – С. 95–97.

3. Акулова Н. В. Відмежування посягання на життя представника іноземної держави від суміжних складів злочинів. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки (Index Copernicus). – 2016. – Випуск 5. – Т. 2. – С. 87–89.

4. Акулова Н. В. Міжнародний правопорядок як об'єкт кримінально-правової охорони для діяння, передбаченого статтею 443 КК України. – Право і суспільство (Index Copernicus). – 2017. – Ч. 2. – № 4. – С. 128–132.

5. Акулова Н. В. Родовий об'єкт посягання на життя представника іноземної держави. – Держава та регіони. Серія: Право (Index Copernicus). – 2017. – № 3. – С. 58–63.

6. Акулова Н. В. Проблемы определения непосредственного объекта преступления, предусмотренного статьей 443 УК Украины. – *Leges et Vita* (Index Copernicus). – 2017. – № 9. – С. 3–6.

7. Акулова Н. В. Об'єктивні ознаки та систематизація злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. – [Електронний ресурс] Юридичний науковий електронний журнал (Index Copernicus). – 2017. – № 4. – С. 116–119. – Режим доступу до журн.: http://lsej.org.ua/4_2017/32.pdf.

8. Акулова Н. В. Об'єктивна сторона посягання на життя представника іноземної держави: проблемні питання. – Актуальні питання публічного та приватного права. – 2016. – № 3 (14). – С. 75–77.

Публікації у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та семінарів.

9. Акулова Н. В. Трансформації розуміння посягання на життя представника іноземної держави у вітчизняному кримінальному праві. – Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 23–24 грудня 2016 року). – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. – 152 с. – С. 104–106.

10. Акулова Н. В. Дискусійні аспекти у визначенні видового об'єкта посягання на життя представника іноземної держави. – Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Харків, 4–5 серпня 2017 року). – Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. – 100 с. – С. 49–53.

11. Акулова Н. В. Посягання на життя представника іноземної держави: суб'єктивна сторона злочину. – Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 25–26 серпня 2017

року). – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. – 112 с. – С. 87–90.

12. Акулова Н. В. Дискусійні питання щодо посягання на життя представника іноземної держави. – Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України» (м. Київ, 8–9 вересня 2017 року). – Київ : ГО «Центр правових наукових досліджень», 2017. – 96 с. – С. 61–64.

13. Акулова Н.В. Посягання на життя представника іноземної держави: проблеми кваліфікації. – Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора Л. М. Стрельцова (25.10.1918–24.03.1979) (м. Одеса, 26 жовтня 2018 року). – Одеса : Гельветика, 2018. – 370 с. – С. 353–355.

АНОТАЦІЇ

Акулова Н. В. Кримінально-правова характеристика посягання на життя представника іноземної держави. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і криминологія; кримінально-виконавче право. – ВНЗ «Національна академія управління». – Київ, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню проблем кримінально-правової характеристики посягання на життя представника іноземної держави.

Захищаються теоретичні положення, що стосуються кримінальної відповідальності за посягання на життя представника іноземної держави. Досліджуються об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього злочину. З нової точки зору автором стверджується необхідність на законодавчому рівні закріпити положення про потерпілих від посягання на життя представника іноземної держави мають особливий, специфічний статус, визначений їх спеціальними владно-розпорядчими повноваженнями з сфери міждержавних та міжнародних відносин, що забезпечується системою особливих привілеїв та імунітетів щодо особистої недоторканості та гарантій їх виконання, і це вимагає спеціального міжнародного захисту прав і свобод таких осіб. Уточнюється і по новому формулюється зміст поняття осіб, які мають спеціальний міжнародний захист у статтях 443, 444 КК України, такими особами визнаються глава іноземної держави, уряду, глави дипломатичних представництв, консульських установ та інші офіційні представники іноземної держави, а також керівники та офіційні представники міжнародних та міждержавних організацій, які наділені міжнародно визнаними привілеями та імунітетами під час виконання ними своїх службових обов'язків у міжнародно-правових відносинах. Автором по новому сформульовано зміст поняття провокації війни (як мети посягання на життя представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист) як бажання винного ініціювати збройний конфлікт, військові дії (юридично або фактично розпочаті) між державами (групами держав)

як суб'єктами міжнародного права. Така провокація є найнебезпечнішою формою провокації міжнародних ускладнень. Автором стверджується, що суб'єкт злочину, передбаченого статтею 443 КК України іноді керується не тільки власними мотивами, а виконує доручення певної організації, співробітником якої він є або ж діє за її спеціальним завданням. В даному випадку можна говорити про співучасть інших учасників такої організації, що полягає у діях, спрямованих на готування та реалізацію суспільно небезпечного діяння, передбаченого статтею 443 КК України. Аналізуються проблемні питання співвідношення посягання на життя представника іноземної держави з суміжними злочинами КК України. Пропонується внесення змін до КК України з метою його удосконалення. Зокрема, запропоновано нову редакцію статті про посягання на життя представника іноземної держави у КК України.

Ключові слова: кримінальне право, кримінально-правова характеристика, посягання на життя, представник іноземної держави.

Акулова Н. В. Уголовно-правовая характеристика посягательства на жизнь представителя иностранного государства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – ВУЗ «Национальная академия управления». – Киев, 2018.

Диссертация посвящена исследованию проблем уголовно-правовой характеристики посягательства на жизнь представителя иностранного государства.

Защищаются теоретические положения, касающиеся уголовной ответственности за посягательство на жизнь представителя иностранного государства. Исследуются объективные и субъективные признаки этого преступления.

С новой точки зрения автором формулируется понятие родового объекта преступлений раздела XX Особенной части УК Украины, под которым понимается система и порядок охраняемых международным законодательством общественных отношений, обеспечивающих мирное сосуществование государств, соблюдение правил международного общения, ведения и решения вооруженных конфликтов, а также международные гарантии безопасности национальных, этнических, расовых, религиозных групп и человечества в целом, видовым объектом для преступлений, предусмотренных статьями 443–446 УК Украины выступает международный правопорядок как такое состояние международно-правовых отношений, при котором обеспечивается устойчивое развитие мирного сосуществования государств и народов, продуктивное межгосударственное и межнациональное сотрудничество на основе принципов и норм международного права, основным непосредственным объектом преступления, предусмотренного статьей 443 УК Украины – общественные отношения, которые обеспечивают установленный международный порядок в части межгосударственного сотрудничества и международных гарантий безопасности политическим представителям иностранных государств. Дополнительным непосредственным объектом – жизнь представителя иностранного государства. С новой точки зрения автором утверждается необходимость на законодательном уровне закрепить положение о пострадавших от посягательства на

жизнь представителя иностранного государства, как лиц, которые имеют особый, специфический статус, определенный их специальными властно-распорядительными полномочиями по сфере межгосударственных и международных отношений, обеспечивается системой особых привилегий и иммунитетов по личной неприкосновенности и гарантий их выполнения, и это требует специальной международной защиты прав и свобод таких лиц. Уточняется и по новому формулируется содержание понятия лиц, имеющих специальный международный защиту в статьях 443, 444 УК Украины, такими лицами признаются глава иностранного государства, правительства, главы дипломатических представительств, консульских учреждений и другие официальные представители иностранного государства, а также руководители и официальные представители международных и межгосударственных организаций, которые наделены международно признанными привилегиями и иммунитетами при исполнении ими своих служебных обязанностей в международно-правовых отношениях. Автором по-новому сформулировано содержание понятия провокации войны (как цели посягательства на жизнь представителя иностранного государства или другого лица, которое имеет международную защиту) как желаний виновного инициировать вооруженный конфликт, военные действия (юридически или фактически начавшиеся) между государствами (группами государств) как субъектами международного права. Такая провокация является самой опасной формой провокации международных осложнений. Автором утверждается, что субъект преступления, предусмотренного статьей 443 УК Украины, иногда руководствуется не только собственными мотивами, а выполняет поручения определенной организации, сотрудником которой он является или действует по ее специальному заданию. В данном случае можно говорить о соучастии других участников такой организации, которая заключается в действиях, направленных на приготовление и реализацию общественно опасного деяния, предусмотренного статьей 443 УК Украины. Анализируются проблемные вопросы соотношения посягательства на жизнь представителя иностранного государства со смежными преступлениями УК Украины. Предлагается внесение изменений в УК Украины с целью его совершенствования. В частности, предложена новая редакция статьи о посягательстве на жизнь представителя иностранного государства в УК Украины.

Ключевые слова: уголовное право, уголовно-правовая характеристика, посягательство на жизнь, представитель иностранного государства.

Akulova N. Criminally-legal characteristic of encroachment on the life of a representative of a foreign state. – Manuscript.

The dissertation on winning of scientific candidate degree of jurisprudence on a speciality 12.00.08 – Criminal law and criminology; the criminal and executive law. – The National Academy of Management. – Kiev, 2018.

The dissertation is devoted to the study of the problems of the criminal-legal characterization of the attack on the life of a representative of a foreign state.

Protecting the theoretical provisions concerning criminal liability for encroachment on the life of a representative of a foreign state. The objective and subjective features of this crime are investigated. From a new point of view, the author argues that the need to

establish at the legislative level the provisions on victims of an encroachment on the life of a representative of a foreign state have a special, specific status, defined by their special power and regulatory powers in the field of interstate and international relations, which is secured by a system of special privileges and immunities regarding personal immunity and guarantees of their implementation, and this requires special international protection of the rights and freedoms of such persons. It clarifies and formulates the content of the concept of persons with special international protection in Articles 443, 444 of the Criminal Code of Ukraine, such persons are recognized by the head of a foreign state, the government, heads of diplomatic missions, consular offices and other official representatives of a foreign state, as well as heads and official representatives international and interstate organizations that are endowed with internationally recognized privileges and immunities in the performance of their official duties in international legal relations. The author formulates in a new way the meaning of the concept of provocation of the war (as the object of encroachment upon the life of a representative of a foreign state or another person having international protection) as the will of the perpetrator to initiate an armed conflict, military action (legally or actually initiated) between states (groups of states) the subjects of international law. Such provocation is the most dangerous form of provocation of international complications. The author claims that the subject of a crime envisaged by Article 443 of the Criminal Code of Ukraine is sometimes guided not only by his own motives, but also fulfilling an order of a certain organization whose employee he is or acts according to his special task. In this case, we can speak about the complicity of other participants in such an organization, which consists in actions aimed at preparing and implementing a socially dangerous act envisaged by Article 443 of the Criminal Code of Ukraine. Problematic issues of the ratio of encroachment on the life of a representative of a foreign state with related offenses of the Criminal Code of Ukraine are analyzed. It is proposed to amend the Criminal Code of Ukraine in order to improve it. In particular, a new version of the article on encroachment on the life of a representative of a foreign state in the Criminal Code of Ukraine was proposed.

Keywords: criminal law, criminally-legal characteristic, encroachment on life, representative of a foreign state.